

het kruis van het kussen nam en het met de onderkant net boven het voeteinde van de kist hield. Onder het zingen van het "benedictus" kraste de celebrant drie kruisjes met dit kruis in het deksel van de kist.

Daarna werd de tocht aangevat naar de begraafplaats. Daar deze nogal verwijderd was van het centrum nam de "geestelijkheid" in vol ornaat, samen met de misdienaars, zangers en koster, kaarsen en processiekruis plaats in een open koets, die reed net voor de lijkwagen. Ondertussen werd een tweede maal het "benedictus" gezongen. De celebrant maakte ten afscheid een kruis met zand over de kist, terwijl allen die de rouwstoet tot daar gevolgd hadden hem navolgden. De familie nam tenslotte plaats aan de poort van de begraafplaats om alle belangstellenden te danken en dit was toen het einde van het officiële gedeelte. Doorgaans werd dan opnieuw naar het sterfhuis gegaan waar de rouwmaaltijd plaatsvond. Intussen had de behanger reeds alle rouwgordijnen verwijderd.

Tot in het begin van de dertiger jaren namen de dames van de dichte familie geen deel aan de "lijkdienst". Voor hen werd aan een zijaltaar in de kerk een stille mis opgedragen, die een aanvang nam na het begin van de hoofddienst. Meestal werd ook deze zijbeuk in het zwart gedrapeerd. De dames betraden en verlieten de kerk langs een zijdeur. Ze gingen ook niet te voet naar de kerk, maar met gesloten koetsen. Tot in de zestiger jaren, toen de dames reeds plaats namen in het hoofdkoor, verlieten zij de kerk bij het begin van de "absouten" langs een zijdeur en werden met koetsen naar huis gereden. Deze koetsen kwamen dan terug naar de kerk om de heren naar de begraafplaats te rijden.

Na het einde van de rouwmaaltijd kwamen de koetsen terug naar het sterfhuis om de heren en de dames van de dichte familie naar de begraafplaats te brengen waar een bezoek gebracht werd aan het inmiddels gesloten graf. Dit was dan het einde van een lange en vrijwel uitputtende ceremonie.

---

(1) N.V.D.R. Te Oostende noemde men de zusters van Sint Vincentius a Paulo "grieze ninnen".

De "papninnen" waren dan de zusters Coletinen of Klarissen die hun klooster hadden in de Platformstraat. Nu is hun klooster, "Zonnelied", gevestigd in de Mariakerkelaan.

NIEUW MUZIEKWERK OVER ENSOR

De jonge Nederlandse componist Théo HOEK (35), Eindhovenenaar die sedert 1972 te Nijmegen woont, schreef een strijkkwartet dat geïnspireerd is op de figuur van James Ensor.

Het heet "En van je hela hola" en telt 4 delen :

1. De intocht van Christus te Brussel
2. De vertwijfeling van Pierrot
3. Maskers en de dood
4. Zonderlinge maskers

Het werd op 6 november 1988 te Nijmegen gecreëerd door het "Barbarossa-strijkkwartet".

Norbert HOSTYN